

**ПРО РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ В
ІНСТИТУТІ ПЕДАГОГІКИ НАПН УКРАЇНИ
ПРОБЛЕМ КОМПЕТЕНТІСНО
ОРІЄНТОВАНОЇ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ
ОСВІТИ В ЛІЦЕЇ**

Мета мовно-літературної освітньої галузі –

- **розвиток компетентних мовців і читачів із гуманістичним світоглядом, які володіють українською мовою, читають інформаційні та художні тексти, здатні спілкуватися мовами корінних народів і національних меншин, іноземними мовами для духовного, культурного та національного самовираження, збагачення емоційно-чуттєвого досвіду, творчої самореалізації, формування ціннісних орієнтацій і ставлень.**

Планові наукові дослідження відділу навчання української мови та літератури Інституту педагогіки НАПН України (2018-2020):

- «Методика компетентнісно орієнтованого навчання української мови учнів ліцею на рівні стандарту»;
- «Методика компетентнісно орієнтованого навчання української літератури в ліцеї».

Результати констатувального етапу наукових досліджень засвідчили:

- відсутність науково обґрунтованих теоретичних засад компетентнісного навчання української мови та української літератури в старшій школі (рівень стандарту);
- неусталеність та суперечливість трактування категорійного апарату компетентнісного навчання;
- недостатній рівень інноваційного навчально-методичного забезпечення шкільних курсів української мови та літератури в ліцеї.

Наукове дослідження «Методика компетентнісно орієнтованого навчання української мови учнів ліцею на рівні стандарту» проводили 6 осіб:

- **2 доктори наук, 3 кандидати наук, 1 науковий співробітник без ступеня.**

Наукове дослідження «Методика компетентнісно орієнтованого навчання української літератури в ліцеї» на різних його етапах виконували 8 осіб:

- **2 доктори наук, 5 кандидатів наук, 1 науковий співробітник без ступеня.**

Основні результати наукових досліджень (2018-2020):

- розроблено методики компетентнісно орієнтованого навчання української мови та української літератури учнів ліцею;
- уперше введено в науковий обіг поняття «читацька компетентність» та розкрито сутнісні характеристики його складників (загальнокультурний, літературознавчий, інтерпретаційний, аксіологічний, творчомовленнєвий);
- обґрунтовано систему компетентнісно орієнтованих вправ і завдань, спрямовану на формування в учнів ліцею предметної та ключових компетентностей на уроках української мови,
- обґрунтовано методичну сутність компетентнісно орієнтованих запитань і завдань у процесі вивчення творів української літератури, розкрито специфіку вивчення літературного твору з урахуванням мистецького контексту та міжпредметних зв'язків, що сприяє формуванню читацької та культурної компетентностей старшокласників;
- розроблено класифікацію засобів компетентнісно орієнтованого навчання української мови, що сприяють реалізації завдань освітнього процесу, ураховують потреби дистанційного навчання;

Основні результати наукових досліджень (2018-2020):

- виокремлено й схарактеризовано особливості організації самостійної роботи з української мови учнів ліцею;
- створено моделі компетентісно орієнтованих методик навчання української мови та української літератури, спрямовані на зміну ставлень: ставлення учня до себе як суб'єкта шкільної мовно-літературної освіти; ставлення учня і вчителя до української мови та літератури; ставлення вчителя до учня як повноправного суб'єкта освітнього процесу;
- впроваджено в освітній процес методики компетентісно орієнтованого навчання української мови та української літератури учнів ліцею (рівень стандарту), концепти яких закладено в підручники й методичні посібники;
- запропоновано критерії оцінювання освітніх досягнень учнів з української мови;
- унесено пропозиції щодо вимірювання ключових компетентностей учнів.

Результати наукових досліджень сприяли реалізації таких освітніх завдань:

- формування в здобувачів освіти внутрішньої мотивації до навчання української мови та літератури;
- виховання ціннісного ставлення до державної мови, спілкування нею;
- усвідомленого розуміння української літератури як невід'ємного складника світового літературного процесу;
- надання знанням і вмінням з української мови та літератури функційності, дієвості;
- формування загальнонавчальних умінь (аналізувати, синтезувати, порівнювати, узагальнювати, робити власні висновки).

Складники методик компетентнісно орієнтованого навчання української мови та української літератури учнів ліцею на рівні стандарту:

- дидактичні та специфічні принципи – мотиваційного забезпечення освітнього процесу; текстоцентричний; ціннісного орієнтування; життєвої доцільності й дієвості знань; активізації пізнавальної діяльності учнів; спрямування навчання на всебічний і гармонійний розвиток; співробітництва і взаємної підтримки; активності особистості; індивідуалізації; органічної єдності людини, мовлення і процесу навчання;
- форми організації навчальної діяльності учнів – індивідуальна, парна, групова робота;
- методи – ситуаційний, діалогівання, комплексних вправ на основі тексту; проблемний, дослідницький, самостійної роботи з джерелами інформації;
- засоби – карти пам'яті, колажі, компетентнісно орієнтовані завдання тощо;
- система вправ, запитань і завдань, спрямована на формування в учнів ліцею предметних і ключових компетентностей на уроках української мови та літератури.

Наукова новизна досліджень

- полягає в тому, що вперше *розроблено, теоретично обґрунтовано та практично перевірено* методики компетентісно орієнтованого навчання української мови та української літератури учнів ліцею;
- *з'ясовано* сутність і структуру поняття «*читацька компетентність*»;
- *відібрано* мовленнєві жанри, які є дієвим механізмом перетворення мовних знань і набутих умінь в ефективне володіння ними;
- *описано* види й етапи роботи з жанрами на уроках української мови;
- *розроблено* систему компетентісно орієнтованих запитань і завдань у процесі вивчення творів української літератури, розкрито специфіку вивчення літературного твору з урахуванням мистецького контексту та міжпредметних зв'язків, що сприяє формуванню читацької та культурної компетентностей старшокласників.

За результатами наукових досліджень підготовлено та розміщено в Електронній бібліотеці НАПН України 224 праці:

- концепція навчання української мови учнів
ліцею (Н.Б. Голуб, О.М. Горошкіна)**

За результатами наукових досліджень підготовлено та розміщено в Електронній бібліотеці НАПН України 224 праці:

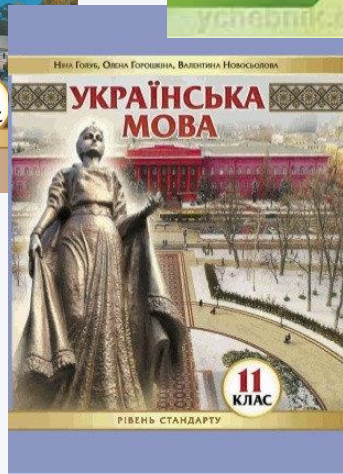
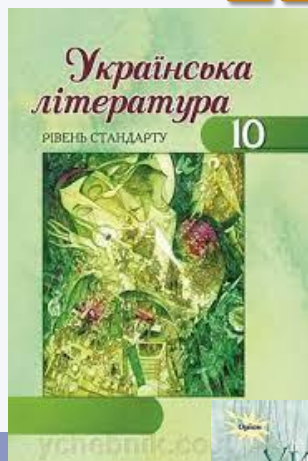
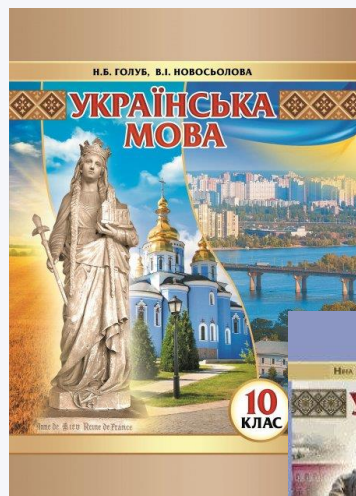
- навчальна програма
літературного спецкурсу
(Т.О. Яценко)

**За результатами наукових досліджень
підготовлено та розміщено в
Електронній бібліотеці НАПН України
224 праці:**

- **частина колективної монографії
(Н. Бондаренко)**

За результатами наукових досліджень підготовлено та розміщено в Електронній бібліотеці НАПН України 224 праці:

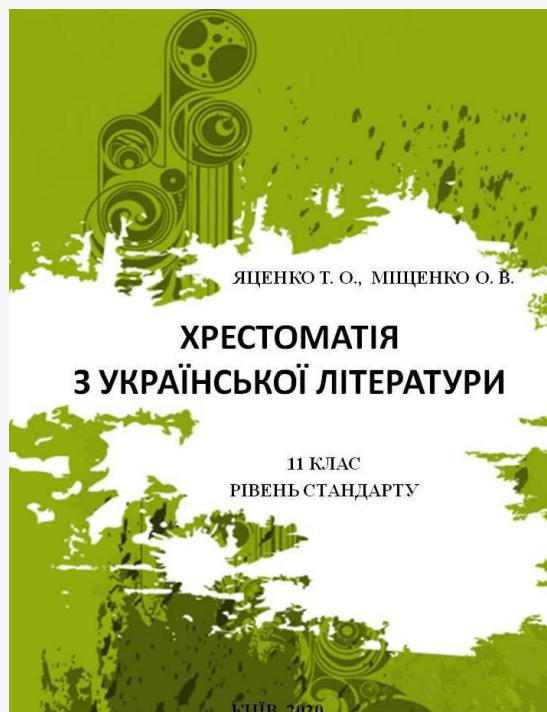
- 4 підручники: 2 підручники української мови та 1 підручник української літератури для учнів 11 класу загальноосвітніх навчальних закладів (рівень стандарту), з-поміж яких 1 позаплановий (підручник української мови для 10 класу загальноосвітніх навчальних закладів – рівень стандарту)

За результатами наукових досліджень підготовлено та розміщено в Електронній бібліотеці НАПН України 224 праці:

- зошит з риторики
для учнів 10 класу

За результатами наукових досліджень підготовлено та розміщено в Електронній бібліотеці НАПН України 224 праці:

- хрестоматія з української літератури для учнів 11 класу

За результатами наукових досліджень підготовлено та розміщено в Електронній бібліотеці НАПН України 224 праці:

- 3 бібліографічні покажчики,
- 6 методичних рекомендацій,
- 2 збірники матеріалів круглого столу,
- 3 збірники матеріалів і тез доповідей учасників усеукраїнських науково-практичних конференцій;
- 103 статті (1 – у наукометричному виданні WoS, 45 – у виданнях, віднесених до переліку ДАК, 3 – у закордонних виданнях, 54 статті – у нефахових виданнях),
- 213 тез і матеріалів конференцій (42 – міжнародних конференцій, проведених в Україні, 26 – за кордоном, 121 – всеукраїнська конференція).

Нагороди за впровадження результатів наукових досліджень:

- золота медаль на XI Міжнародній виставці «Інноватика в сучасній освіті» (22–24 жовтня 2019 р. м. Київ) і Диплом II ступеня НАПН України за підручник «Українська література» для 11 класу (2019);
- Дипломом I ступеня НАПН України (2020) за підручник «Українська мова» для 11 класу.

Результати наукових досліджень оприлюднено на:

- 173 науково-практичних конференціях – 61 міжнародна, 49 всеукраїнські, 10 регіональних конференцій;
- 10 круглих столів, 1 всеукраїнському семінарі для методистів ОІППО з проблем навчання риторики в ліцеї, 10 методоб'єднань та творчих зустрічей з учителями-словесниками, 1 майстер-клас, 8 вебінарів.

Результати наукових досліджень впроваджено у процесі творчої співпраці з закладами освіти:

- заклади загальної середньої освіти – Білоцерківська спеціалізована природничо-математична школа I-III ступенів № 16 імені М.О. Кириленка Білоцерківської міської ради Київської області, ЗОШ I-III ступенів № 3, №4, № 5, № 8, № 12 м. Червонограда, Червоноградський ліцей Львівської обл., Баштєчківський ЗЗСО I-III ступенів, Тетерівський ЗЗСО I-III ступенів Жашківської районної ради Черкаської області, Глухівська загальноосвітня школа I-III ступенів №1, Глухівська загальноосвітня школа I-III ступенів №2 Глухівської міської ради Сумської області, Сарненський районний ліцей «Лідер» Сарненської районної ради Рівненської області, Петропавлівсько-Борщагівська ЗОШ I-III ст. Києво-Святошинського р-ну Київської обл.; ОНЗ «Щасливський навчально-виховний комплекс «ліцей – загальноосвітня школа I-III ступенів» Бориспільського р-ну Київської обл.; Ніжинський обласний педагогічний ліцей Чернігівської обласної ради; КЗ «Оріхівський НВК № 2 ім. В. А. Лазаряна» Запорізької обл., Діловецька ЗОШ I-III ступенів Рахівського р-ну Закарпатської обл.

Результати наукових досліджень впроваджено у процесі творчої співпраці з закладами освіти:

- заклади вищої й післядипломної освіти – Київський університет імені Бориса Грінченка, Херсонський державний університет, Житомирський державний університет імені Івана Франка; Ніжинський державний університет імені М.Гоголя, Миколаївський національний університет імені В. Сухомлинського, Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка, Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, Херсонська академія неперервної освіти;

Апробація навчальної та виробничо-практичної продукції (2018-2020):

- навчальна програма літературного спецкурсу «Шедеври модернізму: вивчення української та зарубіжної літератури в мистецькому контексті» (гриф МОН України);
- підручники української мови та української літератури для 10 та 11 класів (рівень стандарту);
- хрестоматії з української літератури для 10 та 11 класу (рівень стандарту);
- методичні посібники «Методика компетентнісно орієнтованого навчання української мови учнів ліцею на рівні стандарту», «Мовленнєві жанри на уроках української мови в ліцеї (рівень стандарту)»;
- методичні рекомендації «Організація компетентнісно орієнтованого навчання української літератури в ліцеї».

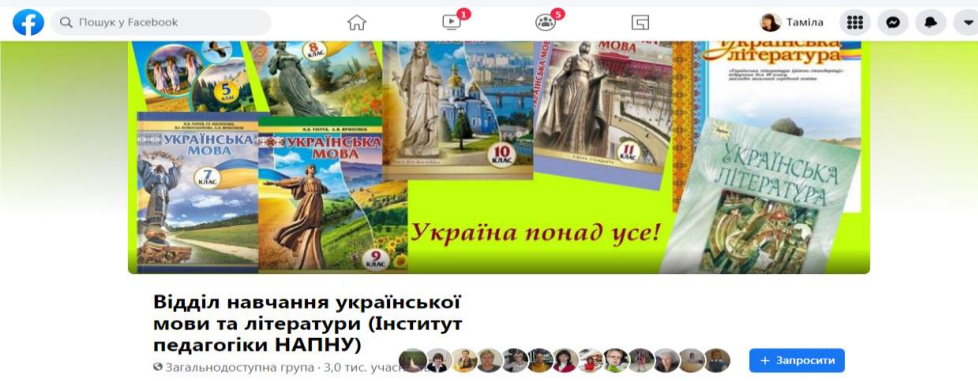
Організація дистанційного навчання української мови та літератури:

- проведено діагностику проблеми щодо виявлення основних потреб, переваг і проблем дистанційного навчання української мови та літератури (програмне забезпечення Google Форм, веб-пакет Google Docs Editors);
- підготовлено публікації – «Педагогічна газета», «Українська мова та література в школі», «Комп'ютер в школі» (Яценко Т. О., Попова Л.О.);
- проведено 4 вебінари: 2 – для вчителів української мови і літератури (Дячок С.О.); 2 – для викладачів і студентів-майбутніх учителів української мови і літератури (Горошкіна О.М., Попова Л.О.);
- розроблено вправи з теми «Орфографія української мови» на платформі LearningApps (Попова Л.О.)

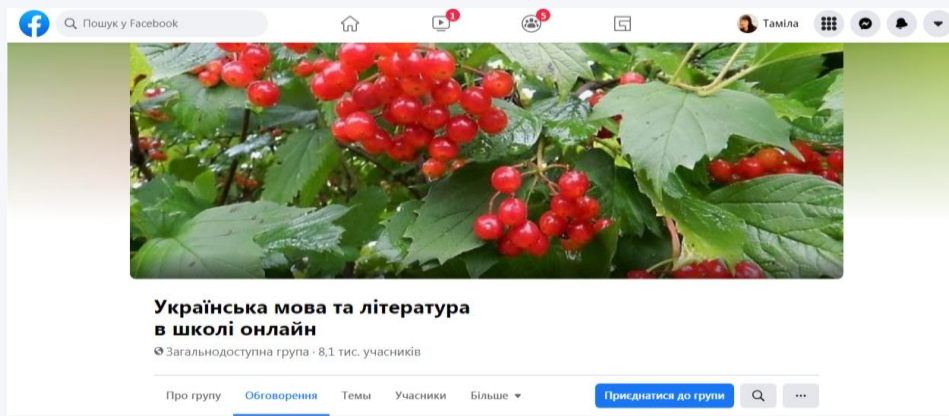
Виконання Програми спільної діяльності МОН України та Національної академії педагогічних наук України (2018–2020):

- розроблення Державного стандарту базової середньої освіти (В. Новосьолова),
- завдань для зовнішнього незалежного оцінювання з української мови (В. Новосьолова);
- експертиза рукописів навчальних програм, шкільних підручників, методичних і навчальних посібників щодо надання грифу МОН УКРАЇНИ (Н. Бондаренко, Л. Попова, С. Дячок).
- підготовка методичних рекомендацій щодо вивчення української мови та літератури в закладах загальної середньої освіти (О. Горошкіна, Т. Яценко).

Популяризація результатів дослідження відділу навчання української мови та літератури:

- видання журналу «Українська мова і література в школі»,
- проведення вебінарів щодо особливостей організації дистанційного та змішаного навчання української мови та літератури;
- створення в соціальній мережі «Фейсбук» груп «Журнал «Українська мова і література в школі» (8300 учасників) та «Відділ навчання української мови та літератури» (3000 учасників).

Конкурс мовного плаката

«Мова сильних духом» (листопад 2020 р.):

- актуалізація мовних питань мовою плаката,
- виховання мовної стійкості й мотивування здобувачів освіти спілкуватися українською мовою в повсякденному житті;
- створення сторінки в мережі «Фейсбук» (613 учасників)
<https://www.facebook.com/groups/1678153725728031>.
- 130 учасників конкурсу із 18 областей України.

КОНКУРС МОВНОГО ПЛАКАТА

- 1 місце – **Шамшева Ангеліна** «Моя мова – я Україна» (учитель – Куріпта В.І., керівник – Конопльова С.М., м.Полтава)
- 2 місце – **Голуб Олександра** «Виплекана житами...» (Гадзинська гімназія)
- 3 місце – **Горобець Марія** «Гірка правда» (учитель – Біляєва Л., ЗЗСО І-ІІІ ст. №8 ВЦА, м.Торецьк)

Вікова категорія «Учні 5-6 кл.»

Перспективи наукової діяльності відділу:

- підготовка модельних навчальних програм з української мови, української літератури, інтегрованого курсу (українська та зарубіжні літератури) для адаптаційного циклу базової середньої освіти відповідно до вимог Державного стандарту базової освіти;
- теоретичне обґрунтування і розроблення класифікації методів для ефективного розв'язання завдань компетентісно орієнтованої українськомовної освіти,
- теоретичне обґрунтування, розроблення та апробація методики формування читацької грамотності учнів 5-6 класів,
- підготовка інноваційного навчально-методичного забезпечення вивчення української мови та літератури для адаптаційного циклу базової середньої освіти.